

- запровадити реалізацію обробленої деревини на експорт на конкурсних умовах;
- враховуючи те, що на лісові торги виставляють свою продукцію лише підприємства Державного комітету лісового господарства України, а інші лісокористувачі, які заготовляють 25 % загального обсягу деревини ігнорують аукціонну торгівлю, доцільно на законодавчому рівні затвердити відповідні документи, які б зобов'язували усіх без винятку лісокористувачів реалізовувати продукцію на конкурсних засадах [4]. Це дасть змогу дотримуватись єдиного порядку реалізації лісосировинних ресурсів, забезпечить встановлення ринкових цін на деревину, відобразить реальну потребу внутрішнього ринку на деревину кожного сортименту, зменшить обіг незаконно заготовленої деревини та зменшить обсяги самовільних рубань.

Література

1. **Лісовий кодекс** України: Офіційне видання. – К. : Вид. дім "Ін. Юре", 2006. – 184 с.
2. **Положення** про організацію та проведення аукціонів з продажу необробленої деревини. Затверджено Наказом Державного комітету лісового господарства України № 42 від 19.02.2007 р. // Лісовий і мисливський журнал. – 2007. – № 1. – С. 14-15.
3. **Біржові торги** з продажу необробленої деревини. Перспективний ринковий механізм. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.lutb.com.ua/index.php/articles/myart/129>.
4. **Аналіз регуляторного впливу** проекту постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу необробленої деревини". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/artic>.

Дацько С.Я. Анализ конкурсной продажи необработанной древесины предприятиями Львовского ОУЛОХ

Рассмотрена продажа необработанной древесины на конкурсных условиях предприятиями Львовского областного управления лесного и охотничьего хозяйства. Проанализированы результаты аукционных и специализированных торгов по продаже всех пород и сортиментов лесоматериалов необработанных круглых в период с 2005 по 2009 гг.

Ключевые слова: лесные торги, аукционные торги, специализированные торги, необработанная древесина, круглые лесоматериалы.

Dacko S.Ya. An analysis of competitive sale of untitled wood by the enterprises of the Lviv regional management of forest and hunting economy.

In the article the sale of untitled wood is considered on competitive principles by the enterprises of the Lviv regional management of forest and hunting economy. The results of auction and specialized auctions are analysed on the sale of all breeds and sortiments of commercial timbers untitled round for period from 2005 to 2009.

Keywords: forest auctions, auctions, specialized auctions, untitled wood, round commercial timbers.

УДК 338.2

Н.М. Добош – Львівський НУ ім. Івана Франка

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ВТРАТИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У фінансовій системі України важлива роль на сьогодні належить страховим компаніям. Правильна оцінка ризиків фінансової стійкості дасть змогу ефективно здійснювати управління їхніми ресурсами та забезпечить виконання зобов'язань перед клієнтами в повному обсязі в умовах глобальної фінансової кризи, що охопила всі сфери фінансового ринку.

Здійснено класифікацію ризиків, які впливають на фінансову стійкість страхової організації. Запропоновано модель управління фінансовою стійкістю страховика з підсистемою управління ризиком.

Ключові слова: страхування, страхова організація, ризик, управління фінансовою стійкістю.

Управління ризиком – нове для української економіки явище, яке з'явилося внаслідок переходу економіки до ринкової системи господарювання. В економічній літературі немає єдиного розуміння цієї діяльності. Проте загальним у всіх цих уявленнях є те, що кінцева мета управління ризиком полягає в пошуку можливих шляхів його зниження.

Так, А.В. Воронцовський дає таке визначення цієї категорії: "Управління ризиками в широкому розумінні являє собою особливий вид діяльності менеджера або підприємця, направлений, з одного боку, на пом'якшення впливу небажаних або несприятливих внутрішніх і зовнішніх факторів ризику на результати бізнесу, а з другої – на використання сприятливого впливу цих факторів, які забезпечують додаткові корисні результати або інші переваги порівняно з конкурентами" [2, с. 59].

Качалов Р.М. під управлінням ризику розуміє "процес підготовки і реалізації заходів, мета яких – зниження небезпеки прийняття помилкового рішення і зменшення можливих негативних наслідків небажаного розвитку подій в ході реалізації прийнятих рішень" [3, с. 26].

Нині проблема формування комплексного підходу до дослідження можливостей управління ризиком фінансової стійкості страхових організацій не існує. Наукова література не дає конкретних рекомендацій до застосування тих чи інших шляхів зменшення ризику в кожній конкретній ситуації. Саме тому спочатку здійснимо класифікацію ризиків для страхових компаній, оскільки це є необхідною передумовою вибору оптимального методу аналізу, оцінки та управління для кожного ризику чи групи ризиків. Вона також дає змогу оцінити ефективність організації управління ризиком зокрема, та бізнесом загалом.

В економічній літературі різні вчені пропонують різні класифікації фінансових ризиків залежно від тих чи інших ознак. Проте не завжди науковці враховують галузеву специфіку, яка впливає на склад фінансових ризиків суб'єктів господарювання. Проблемою класифікації ризиків суб'єктів та організацій в різний час займалися такі вчені: І.Ю. Івченко, В.В. Вітлінський, Л.Н. Тепман, Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова, І.А. Бланк, М.В. Сороківська та інші. Ризик зниження фінансової стійкості страхової організації доцільно визначити як ймовірність виникнення фінансових втрат внаслідок неефективної структури капіталу, і отже, розбалансованості грошових потоків.

Проте таке визначення ризику фінансової стійкості враховує лише одні з чинників фінансової стійкості страховика – структуру джерел фінансування та характеризує ймовірність зниження фінансової стійкості у поточному періоді. У довготерміновому періоді стійкість формується під впливом сукупності чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, а можливість зниження її рівня пов'язана із великою кількістю ризиків.

Тому пропонуємо під ризиком фінансової стійкості страхової організації розуміти імовірність послаблення її фінансового стану (аж до банкрутства) внаслідок розроблення та реалізації альтернативної стратегії зміцнення фінансової стійкості в умовах часткової чи повної невизначеності.

Основними критеріями цього ризику є зменшення надходжень страхових платежів (зниження страхової діяльності) з імовірністю банкрутства страховика протягом певного часу. Ризик зниження фінансової стійкості страхової організації в довготерміновому періоді створюється внаслідок існування неефективної системи управління фінансами, відсутності належної реакції на зміни зовнішнього фінансового середовища.

Причинами ризику вважаємо незаплановані події, які мають імовірність та випадковість настання. На наш погляд, основні ризики, які впливають на фінансову стійкість страхових організацій, можна структурувати таким чином:

Рис. 1. Структура ризиків фінансової стійкості страхових організацій

До основних ризиків, які потенційно можуть спричинити зниження фінансової стійкості страхової організації, відносимо:

1. Ризики неефективної структури капіталу. Припустимо, що структура джерел утворення капіталу страхової організації не є оптимальною (подія X_1).

Причинами такої ситуації можуть бути: низька частка сформованих страхових резервів для покриття збитків від страхової діяльності (X_{11}), розміщення акцій компанії на фондовому ринку за нижчою ціною, ніж очікували (X_{12}), низький рівень обсягу гарантійного фонду страховика (X_{13}), зростання відсоткових ставок за короткотерміновими кредитами банківських установ (X_{14}), похибка андеррайтерів страхової організації під час визначення оптимальних страхових тарифів для страхових продуктів, а відповідно недостатній рівень надходжень страхових платежів (X_{15}).

Таким чином, імовірність виникнення події X_1 можна обчислити за формулою

$$P(X_1) = \sum_{j=1}^{q_1} P(X_{1j}) - \sum P(X_{11}X_{12}) + \sum P(X_{11}X_{12}X_{13}) - \dots + (-1)^{q_1-1} P(X_{11}\dots X_{1q_1}), \quad (1)$$

де q_1 – кількість врахованих причин виникнення події X_1 .

Факторами цього ризику стануть низька частка сформованих страхових резервів та обсягу гарантійного фонду страховика, неправильний розрахунок тарифних ставок страхових продуктів, загальна нестабільність соціально-економічного становища в державі.

2. Ризики ліквідності страхової організації. Нехай страховик не може розрахуватися за зобов'язаннями, взятими згідно з укладеними договорами страхування (подія X_2).

Серед причин виникнення такої ситуації можуть бути: неправильна оцінка фінансової надійності банківських установ, в яких зберігаються страхові резерви (X_{21}), зростання обсягу заборгованості перестраховиків (X_{22}), неможливість отримання банківських кредитів для покриття касових розривів (X_{23}) тощо. Імовірність настання події X_2 матиме такий вигляд:

$$P(X_2) = \sum_{j=1}^{q_2} P(X_{2j}) - \sum P(X_{21}X_{22}) + \dots + (-1)^{q_2-1} P(X_{21} \dots X_{2q_2}), \quad (2)$$

де q_2 – кількість врахованих причин виникнення події X_2 .

Факторами ризику ліквідності страховика будуть низький рівень фінансового планування, несприятлива ситуація на страховому ринку, відсутність обов'язковості взаєморозрахунків суб'єктів ринку страхування.

3. Ризики страхової діяльності, пов'язаний із виникненням фінансових втрат внаслідок недосконалості організації основної страхової діяльності (подія X_3).

Причинами таких ризиків можуть бути: зниження попиту на страхові послуги (X_{31}), демпінг цін з боку інших страхових організацій (X_{32}), впровадження конкурентами інноваційних страхових продуктів (X_{33}), неможливість одержання коштів для ліквідації касових розривів (X_{34}), зниження купівельної спроможності населення (X_{35}) тощо. Імовірність настання події X_3 :

$$P(X_3) = \sum_{j=1}^{q_3} P(X_{3j}) - \sum P(X_{31}X_{32}) + \dots + (-1)^{q_3-1} P(X_{31} \dots X_{3q_3}), \quad (3)$$

де q_3 – кількість врахованих причин виникнення події X_3 .

Чинники ризику страхової діяльності: відсутність інноваційних страхових продуктів, низький соціально-економічний розвиток країни, відсутність дисципліни здійснення розрахунків за взятими на себе зобов'язаннями, закріпленої законодавчо.

4. Ризики перестрахової діяльності показують залежність стійкого фінансового стану від контрагентів-страхових компаній (подія X_4).

До причин настання таких ризиків можемо віднести: перестраховування окремих страхових ризиків, передбачених для перестраховування (X_{41}), неплатоспроможність перестраховика (X_{42}), перестрахова відповідальність за взятими перестраховими зобов'язаннями (X_{43}) і т. ін. Тоді імовірність настання події X_4 :

$$P(X_4) = \sum_{j=1}^{q_4} P(X_{4j}) - \sum P(X_{41}X_{42}) + \dots + (-1)^{q_4-1} P(X_{41} \dots X_{4q_4}), \quad (4)$$

де q_4 – кількість врахованих причин виникнення події X_4 .

Факторами перестрахових ризиків є непослідовна перестрахова політика компанії, низький рівень професіоналізму персоналу, наявність касових розривів як наслідок порушень фінансового планування.

5. Причинами інвестиційних ризиків є імовірні фінансові збитки в процесі здійснення інвестиційної та інноваційної діяльності (подія X_5).

До причин збитків внаслідок реалізації інвестиційних проектів і проведення фінансових інвестицій віднесемо: втрату інвестиційної привабливості проекту через зміну ситуації на ринку (X_{51}), невчасне фінансування інвестиційного проекту (X_{52}), неправильну підготовку інвестиційного проекту (X_{53}), зниження вартості інвестованого капіталу як в цінних паперах, так і в пайових сертифікатах, які належать страховій організації (X_{54}) тощо. Імовірність виникнення події X_5 опишемо формулою:

$$P(X_5) = \sum_{j=1}^{q_5} P(X_{5j}) - \sum P(X_{51}X_{52}) + \dots + (-1)^{q_5-1} P(X_{51}\dots X_{5q_5}), \quad (5)$$

де q_5 – кількість врахованих причин виникнення події X_5 .

Чинниками інвестиційних ризиків є нестабільність темпів і пропорцій зміни цін, рівень ділової активності в країні загалом та регіонах зокрема, науково-технічний прогрес, розвиток вітчизняного фондового ринку.

Прояв страхових ризиків операційної діяльності страховиків тісно пов'язаний із процесами прийняття страхових ризиків від клієнтів. Ризики перестрахування – це загроза того, що окремі об'єкти страхування не були перестраховані, що страховик заплатив значні перестрахові премії, а страхові випадки за ними не настали, що перестраховик внаслідок погіршення своєї фінансової стійкості не зможе здійснити виплату по договору перестрахування внаслідок настання страхового випадку.

Інвестиційні ризики тісно пов'язані з виникненням можливих фінансових втрат внаслідок здійснення інвестиційної діяльності страховою організацією, яка полягає у розміщенні власних, позичених коштів страховика та тимчасово вільних коштів страхових резервів.

Політичні ризики тісно переплітаються з інвестиційними ризиками та ризиками ліквідності. Нестабільні економічна та політична ситуація в країні можуть призвести до блокування використання сформованих резервів страховика для покриття уже існуючих збитків. Такі резерви, зазвичай, зберігаються на депозитних рахунках в банківських установах. Протягом світової економічної кризи, яка також охопила і українську економіку, страхові організації дуже часто зверталися до кредитів за неможливістю розблокування та отримання коштів зі своїх депозитних рахунків в установах банків.

Таким чином, запропонована класифікація ризиків, які впливають на ризик фінансової стійкості страхових організацій, дає змогу вибрати методи їх нейтралізації та розробити модель процесу управління фінансовою стійкістю із підсистемою управління ризиком.

Важливим фактором у стабільності інтегрованого страхового ринку є наявність ефективного та адаптивного до потреб його учасників регулювання, що випереджає розвиток несприятливих подій. Організація ризик-менеджменту страхової компанії дає змогу вирішувати основні завдання діяльності, до яких належать: планування прибутків і збитків, зниження непередбачуваних витрат, оптимізація податкових платежів, підвищення фінансової стійкості тощо.

Заслуговує на увагу дослідження самого процесу управління ризиком. На наш погляд, процес управління ризиком фінансової стійкості страхової організації – це комплекс прийнятих рішень та реалізованих заходів з метою ідентифікації та аналізу ризиків, розроблених для оптимізації управління в умовах ризику. Управління ризиком базується на концепції прийнятного ризику, яка передбачає можливість раціонального впливу на рівень фактичного ризику та доведення його до нормативного оптимального значення.

Вважаємо, що підсистема управління ризиком фінансової стійкості страховика є невід'ємним складником системи стратегічного управління його фінансовою стійкістю умовах невизначеності. Вона реалізується у вигляді трирівневого комплексу заходів визначення, оцінювання й управління ризиком зниження фінансової стійкості страховика (рис. 2).

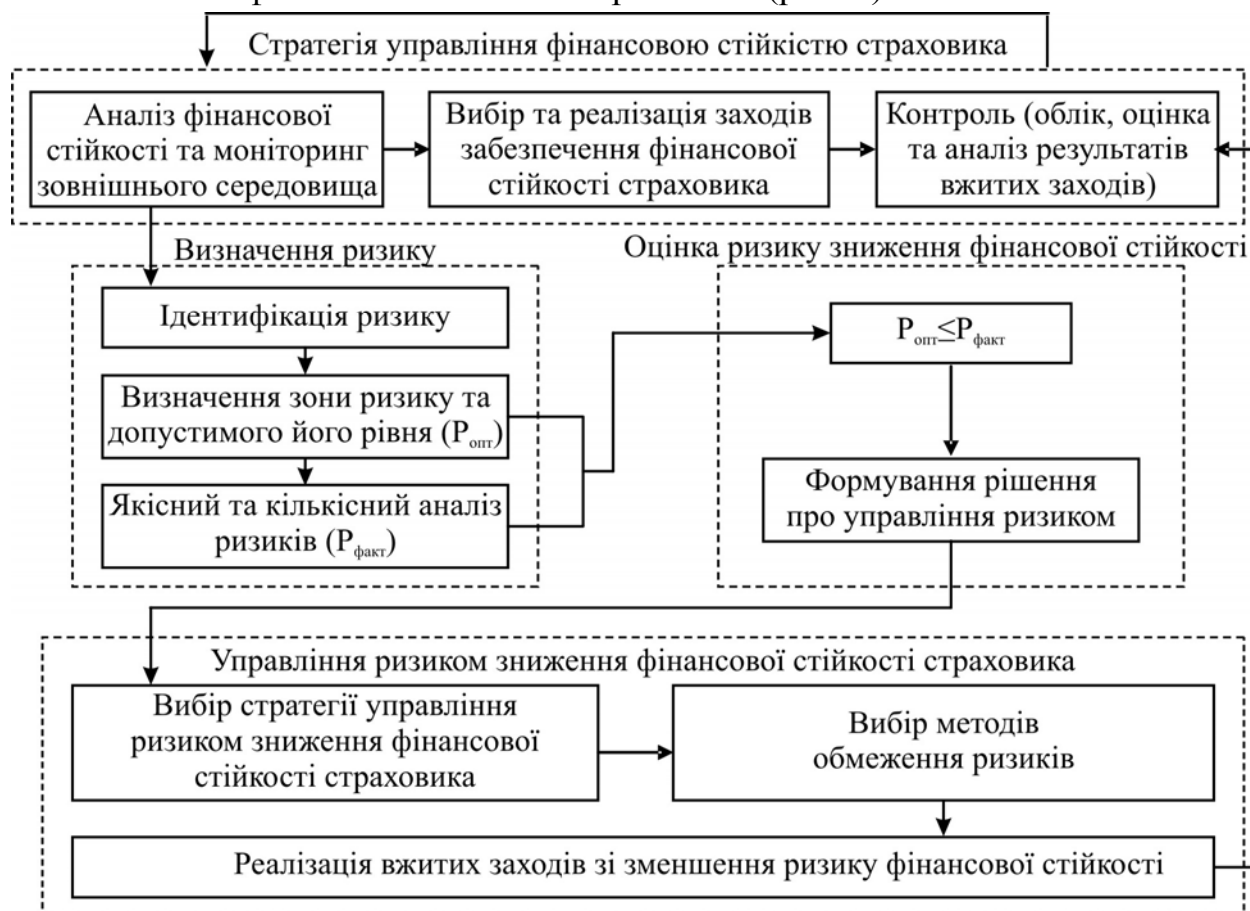

Рис. 2. Модель управління фінансовою стійкістю страховика із підсистемою управління ризиком

Підсистема управління ризиком фінансової стійкості страхової організації має передбачати визначення, оцінювання та контроль за вжитими заходами щодо реалізації як довго-, так і короткотермінових управлінських рішень. З огляду на це, запропонуємо алгоритм управління ризиком, який ґрунтується на виборі методів мінімізації ризику залежно від області фінансової стійкості та зони ризику, в якій перебуває страхова організація.

Запропонований алгоритм складається з десяти основних етапів:

Етап 1. Аналіз фінансової стійкості та моніторинг зовнішнього середовища. На цьому етапі здійснюють оцінювання факторів внутрішнього і зовнішнього характеру та їх вплив на фінансову стійкість страхової організації.

Етап 2. Вибір та реалізація заходів забезпечення фінансової стійкості страховика. Пропонуємо комплекс управлінських рішень та відповідних заходів зі зменшення ризику.

Етап 3. Контроль, який проявляється в обліку, оцінюванні та аналізі вжитих заходів. Детальний аналіз ризику передбачає виявлення та ідентифікацію зовнішніх і внутрішніх факторів ризику, які впливають на виникнення і загострення ризикованої ситуації; оцінку конкретної ризикованої ситуації з погляду ймовірних втрат і визначення їх допустимого рівня; розміщення факторів ризику за пріоритетами їх оброблення.

Етапи 4-5. Визначальним тут є якісний аналіз ризиків, який охоплює: виявлення джерел і причин ризиків, їх ідентифікацію, виявлення потенційних зон ризику; встановлення всіх можливих видів ризику; з'ясування практичної вигоди і негативних наслідків, які можуть настати внаслідок реалізації прийнятих управлінських рішень, що містять ризик.

Етап 6. У процесі якісного аналізу важливо не лише встановити всі види ризиків, які загрожують фінансовій стійкості страховиків, а за змогою виявити можливі втрати, що супроводжують настання ризикованих подій. Результати якісного аналізу є важливою вихідною інформацією для здійснення кількісного аналізу.

Кількісний аналіз передбачає числове вираження окремих ризиків і ризику запропонованих рішень загалом, шляхом визначення числових значень імовірності настання ризикованих подій і їх наслідків. Кількісне оцінювання імовірності настання окремих ризиків, а також їх грошового еквіваленту дає змогу виокремити найбільш вірогідні вагомні за втратами ризики, які стануть об'єктом подальшого аналізу з метою прийняття рішень про зменшення фінансової стійкості страхової організації.

З метою кращого управління ризиками в їх взаємозв'язку і взаємозумовленості оцінка різних ризиків повинна проводитися комплексно. Аналіз ризиків повинен здійснюватися на високому рівні. Правильна оцінка дійсної вартості ризику дасть змогу страховій організації об'єктивно передбачити об'єм можливих збитків і намітити шляхи до запобігання їм або їх зменшення, а у випадку неможливості запобігти – забезпечити їх покриття.

Етап 7. Формування рішення про управління ризиком. Можливе лише в тому випадку, якщо рівень ризику не перевищує допустимого значення, а отже, в разі невдачі втрати не призведуть банкрутства страховика. Ризик визначається не тільки величиною потенційного збитку, але також і свободою вибору. У будь-якій ризикованій ситуації розглядається можливість зробити вибір відносно імовірного зростання фінансової стійкості з декількох альтернативних варіантів рішення. Можливість якісного і кількісного визначення ступеня імовірності кожного із альтернативних варіантів рішень дає змогу вибрати і прийняти єдине рішення із множини можливих.

Етапи 8-10 передбачають вибір стратегії управління ризиком зниження фінансової стійкості страховика та вибір методів обмеження ризиків. Після цього здійснюється комплекс заходів зі зниження ризику фінансової стійкості.

Методи обмеження ризику відрізняються мірою впливу на зниження ризику в конкретній ситуації, а також необхідними витратами на їх реалізацію. Тому недоцільно використовувати зовнішні способи мінімізації ризику за незначного рівня ризику та стійкого фінансового стану, оскільки витрати на ці заходи можуть бути більшими, ніж одержаний позитивний ефект. У цьому випадку краще обійтися резервуванням засобів та лімітуванням. Проте за критичного фінансового стану без диверсифікації ризиків і їх страхування обійтися просто неможливо. Якісне управління ризиком підвищує шанси страховика збільшити фінансову стійкість в довготривалому періоді, значно зменшує небезпеку погіршення його фінансового стану.

Заходи, спрямовані на оптимізацію ризиків фінансової стійкості страхових організацій, не повинні знижувати стійкості його фінансового середовища. Систему управління ризиками зниження фінансової стійкості можна вважати ефективною лише у випадку, якщо витрати на їхню оптимізацію будуть меншими від суми очікуваних збитків.

У сучасних умовах господарювання, що характеризуються високим рівнем невизначеності, досягнення стратегічних фінансових цілей страхових організацій та забезпечення їхньої довготермінової фінансової стійкості неможливе без створення ефективної системи стратегічного фінансового управління, невід'ємним елементом якого є механізм управління ризиком зниження фінансової стійкості.

Побудова ефективної системи стратегічного управління фінансовою стійкістю, котра охоплює підсистему управління ризиком, сприятиме підвищенню фінансової стійкості страхових організацій в умовах зростаючої конкуренції та невизначеності на внутрішньому і світовому фінансовому ринках.

Література

1. Закон України Про страхування від 04.10.2001 р., № 2745. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.gov.ua>.
2. Воронцовский А.В. Управление рисками. – Харьков : Вид-во "Форт" ЛТД, 2004. – 457 с.
3. Качалов Р.М. Управление хозяйственными рисками. – М. : Изд-во "Наука", 2002. – 192 с.
4. Плиса В.Й. Державне регулювання страхового ринку в економічній системі України / В.Й. Плиса // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2007. – № 30. – С. 324-331.
5. Плиса В.Й. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України : монографія / В.Й. Плиса, І.І. Приймак. – Львів : ННБК "АТБ". – 2009. – 144 с.
6. Шірінян Л.В. Фінансова надійність і фінансова стійкість страховиків / Л.В. Шірінян // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 173-178.

Добош Н.М. Управление риском потери финансовой устойчивости страховых организаций

В финансовой системе Украины важную роль на сегодня занимают страховые компании. Правильная оценка рисков финансовой стойкости позволит эффективно осуществлять управление их ресурсами и обеспечит выполнение обязательств перед клиентами в полном объеме в условиях глобального финансового кризиса, который охватил все сферы финансового рынка.

Проведена классификация рисков, которые влияют на финансовую стойкость страховой организации. Предложена модель управления финансовой стойкостью страховщика с подсистемой управления риском.

Ключевые слова: страхование, страховая организация, риск, управление финансовой стойкостью.

Dobosh N.M. Management of loss financial firmness of insurance organizations risk

In the financial system of Ukraine an important role for today is occupied by insurance companies. The correct estimation of risks of financial firmness will allow effectively to carry out a management their resources and will provide fulfilling a commitment before clients in full in the conditions of global financial crisis which overcame all spheres of financial market.

Classification of risks which influence on financial firmness of insurance organization is conducted in this article. A case of insurer financial firmness frame is offered with the subsystem of management a risk.

Keywords: insurance, insurance organization, risk, management financial firmness.

**УДК 336.01:339.5(477)+339.923:061.1 Доц. Б.А. Карпінський, канд. екон. наук;
ст. викл. В.Я. Дубик – Львівська ДФА**

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПОГЛИБЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проаналізовано фінансове забезпечення підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції як важливий чинник поглиблення зовнішньоторговельних відносин України з країнами ЄС.

Ключові слова: фінансові ресурси, зовнішньоторговельні відносини, зовнішньоторговельна політика, конкурентоспроможність продукції, конкурентні переваги, інвестиційний клімат, євроінтеграція.

Вступ. Сучасна тенденція на глобалізацію світогосподарських зв'язків значно посилює роль зовнішньої торгівлі у фінансово-економічному розвитку України. Наявний чіткий взаємозв'язок зовнішньої торгівлі з процесами макрофінансової стабілізації та економічного зростання, який проявляється через збільшення обсягів ВВП держави, фінансових ресурсів суб'єктів зовнішньоторговельних відносин, зростання загалом експортного потенціалу завдяки підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції, податкових надходжень до державного бюджету, та через інвестиції в довготермінові активи, які дають змогу перейти на якісно новий рівень макроекономічного розвитку і збільшити доходи всіх суб'єктів розподільчих відносин. Водночас, держава, використовуючи наявні фінансові ресурси, може впливати на розвиток зовнішньої торгівлі, підсилюючи при цьому позитивний вплив останньої на макроекономічну стабілізацію та економічне зростання.

Пізнавши глибинну природу цих зв'язків, можна здійснювати ефективнішу державну політику в сфері зовнішньої торгівлі і фінансів. Для цього необхідно з позиції економічних інтересів держави посилити фінансове забезпечення підвищення конкурентоспроможності продукції, що призведе до зміцнення позицій України на європейських ринках. Використання фінансових ресурсів у цьому напрямку є особливо актуальним і важливим з огляду